

Justitiedepartementet

Minnesanteckningar från sakråd inför rapportering till FN:s kommitté mot tortyr (CAT) den 14 oktober 2025

Inför rapportering till FN:s kommitté mot tortyr (CAT) inbjöds civilsamhälleorganisationer till ett sakråd den 14 oktober. Från Regeringskansliet deltog tjänstemän från Justitiedepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet och Socialdepartementet. Rättschefen vid Justitiedepartementet, Tobias Eriksson, ledde sakrådet.

Inledning

Rättschef Tobias Eriksson välkomnade deltagande organisationer och förklarade syftet med sakrådet. Därefter informerade kanslirådet Jenny Janlöv vid Justitiedepartementets EU-enhet kort om granskningsprocessen.

Nedan följer en översiktlig sammanfattning av det som företrädarna för organisationerna tog upp under efterföljande bordsrunda.

En särskild straffbestämmelse om tortyr

Flera organisationer lyfte vikten av att införa ett självständigt tortyrbrott i svensk strafflagstiftning och undrade, med beaktande av 2015 års departementspromemoria, om statusen i regeringens arbete i frågan. Organisationerna hänvisade bl.a. till symbolvärdet, brottsoffers upprättelse samt rättssäkerhetsaspekter.

Principen om non-refoulement

Flera deltagare påtalade behov av att säkra upprätthållandet av principen om non-refoulement. I sammanhanget uppgav någon organisation att Sverige är ett av de länder som oftast anmäls till CAT i asylärenden samtidigt som

domstolar och myndigheter sällan hänvisar till CAT:s praxis i sina avgöranden.

Organisationer menade, mot bakgrund av de få förfrågningar om tortyrskadeutredningar som inkommer till Röda Korset, att det finns ett behov av att säkra kunskap om FN:s tortyrkonvention och Istanbulprotokollet hos myndigheter.

Tvångsvårdslagstiftning m.m.

Flera organisationer lyfte brister i tvångsvårdslagstiftningen samt efterlevnaden av den och efterlyste en översyn. Något som särskilt påpekades var svårigheter att anmäla missförhållanden och tillvarata sina rättigheter, särskilt för personer med funktionsnedsättning. Bland annat lyftes bristande dokumentation över vårdförloppen med följd att uppföljande granskningar baseras på undermåliga underlag. Vidare framfördes att tvångsåtgärder används i oproportionerligt stor grad, särskilt gentemot unga kvinnor samt att de i högre utsträckning än pojkar utsätts för våld och övergrepp under tvångsvård. Vidare såg organisationer problem med att allt fler personer med neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar, ofta unga, hålls straffrättsligt ansvariga bl.a. mot bakgrund av att det saknas ett tillräknelighetsrekvisit i svensk rätt. Här efterlystes specialiserade kriminalvårdsenheter, även inom rättspsykiatri.

Särskilt om barns rättigheter

Organisationer som arbetar med barns rättigheter riktade kritik mot att avskiljningar och isolering av barn och unga på SiS-hem ökar trots flera regeringsuppdrag om att minska avskiljningar. Med hänvisning till JO:s, OPCAT:s och IVO:s granskningar kritiserades de särskilt förstärka avdelningarna (SFA) för att inte grunda sig i barns vårdbehov samt att SiS på dessa avdelningar använder tvångsåtgärder på ett oproportionerligt sätt.

I sammanhanget lyftes även förhållandena på återvändande- och asylboenden, särskilt för barn. Här ifrågasattes, bl.a. med hänvisning till graden av isolering, om det är förenligt med tortyrkonventionen att placera barn i förvar. Flera organisationer menade vidare att Sverige, i likhet med övriga nordiska länder, bör tillträda det tredje tilläggsprotokollet till FN:s barnkonvention.

Det framfördes kritik mot förslagen att sänka straffbarhetsåldern till 13 år samt att fängelse ska kunna dömas ut för dömda under 18 år, bl.a. med hänvisning till att det saknas vetenskapligt stöd för att detta på ett ändamålsenligt sätt kommer att motverka brott. Organisationerna menade att det snarare riskerar att leda till cementering av en kriminell livsstil.

Våld mot kvinnor och våld i nära relation m.m.

Flera organisationer menade att en fragmentering uppstått inom våldsfrågan när fokus delats upp från mäns våld mot kvinnor till att innehålla fler enskilda delar som t.ex. hedersvåld. Istället efterlystes ett helhetsgrepp på frågan. I övrigt lyftes bl.a. ändringar vid reformen av skyddat boende (i form av för höga trösklar för organisationer att få tillstånd för skyddade boenden och för behövande att få tillgång till sådana) som en allvarlig försämring samt att surrogatmödraskap, såsom en omänsklig och förnedrande behandling, bör kriminaliseras. Utsattheten för kvinnor inom prostitution och pornografi utpekades som särskilda riskområden för att utsättas för tortyr och grova former av förnedrande behandling. En företrädare uttryckte farhågor för att utsätta kvinnor med utländsk bakgrund riskerar utvisning pga. bristande vandel.

Straffrättsreformerna, förhållanden i häkte m.m.

Det framfördes övergripande kritik kring de repressiva straffrättsreformerna. Kritik riktades särskilt mot att dessa reformer inte bygger på forskning eller beprövad erfarenhet, bl.a. ifråga om deras avskräckande effekt.

Flera organisationer lyfte problematik med långa häktningstider samt restriktioner och de-facto isolering liksom problem med överbeläggningar. Det framhölls att den lagreglerade ”synnerliga skäl-ventilen” vid häktning av unga har urholkats genom efterföljande praxis och inte lett till någon förbättring. Oro uttrycktes även för långa förvarstider och bristande alternativ såsom uppsikt.

Kunskapsbrister och behov av kompetenshöjning

Behovet av kunskaps- och kompetenshöjning inom offentlig verksamhet rörande tortyr, psykisk ohälsa och utsatthet lyftes återkommande under sakrådet.

Organisationerna gjorde gällande att hela vårdapparaten är i behov av kunskapshöjande insatser. Den screening och identifiering av toryrutsatta

som sker eller ska ske, särskilt avseende barn, fungerar inte på ett tillfredsställande sätt.

Övrigt

Organisationerna efterfrågade struktur och transparens kring konsultationsprocesser med civilsamhället inför FN-rapportering och bättre samordning och uppföljning av regeringen i frågorna. Frågor uppkom även kring CAT-anmälningar och Sveriges hantering av dessa.

Deltagande Civilsamhälleorganisationer

- Amnesty International
- Barnrättsbyrå
- Civil Rights Defenders
- Flyktinggruppernas riksråd
- Fonden för mänskliga rättigheter
- Funktionsrätt Sverige
- Riksförbundet för social och mental hälsa
- Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
- Rädda Barnen
- Svenska Röda Korset
- Sveriges advokatsamfund
- Unizon

Övriga

Institutet för mänskliga rättigheter (myndigheten agerar som observatör)
Sveriges advokatsamfund